

Sanja Domazet

FRIC

Beograd, 2014.

*Za Jovana,
mala sestra*

„Više svetlosti bila bi laž.“

Hans Falada

„I tako, probijamo se kao brodovi što protiv struje plove, a stalno klizimo nazad, u prošlost.“

Skot Ficdžerald

„Što više pisac piše – to je izolovaniji, dok se njegove knjige približavaju čitaocu. Svaka knjiga je ubistvo pisca piscem. Smrt pisca je ili postepena ili nagla. Kada ja umrem skoro ništa od mene neće umreti, jer će ono glavno što me definiše već otići iz mene. Ostaće da umre samo telo. Jedan pisac se ubija svakim slovom koje napiše ili nije pisac.“

Margaret Diras

I

Za Fricovu smrt saznala sam u Aleksandriji. Pismo mi je predala gazdarica, tamnopusna žena neodređene starosti. Kroz opušteni i ispucali abonos njene kože, nazirale su se modre, natekle vene, zmije što gamižu uz nadlanice. Imala je tamna usta. Pamtim unutrašnjost usana, vlažnu i ružnu, dok polako i pogrešno izgovara reči: „Letter for madama.“ Nakazan cvet usta preda mnom se otvarao i ja sam kao hipnotisana gledala kako se oblizuje, zbunjena, džinovska, tamna sfinga što ne donosi sreću. Nije imala kažiprst, držala je beli koverat u obogaljenoj ruci što je visila u vrelom vazduhu. Tvrдила je da je rođena bez drugog prsta, ali sam pomišljala da ga je odsekao njen muž, u nekoj od bezbrojnih svađa. Ponekad su se tukli u vreme noći punog meseca, kao da je zapaljena vatra na crnom nebu izvlačila najtamnije strasti iz

tog čoveka nalik na foku. Posle tuče i strašnih proklinjanja, najčešće je pretio da će je ubiti, iseći živu na komade, uzjahati kao kamilu, i tome je uvek sledilo vođenje ljubavi. Sparivanje foke sa tim ustima što su se predavala, vremenom je prestalo da izaziva bilo kakvu reakciju u mom srcu. Želudac je još katkad reagovao na tup zvuk tela koja padaju jedno na drugo i zatim na jedva čujni ton prodiranja mesa u meso. Samo ponekad. U trenutku orgazma, vikao je: „Anđeo smrti dolazi.“ Fric bi voleo ovu priču, ali nikada nisam uspela da mu je ispričam. Kada mi je gazdarica u ruku stavila koverat lepljiv od znoja njenih dlanova, spustila je pogled. Pismo je bilo otvoreno, ali nije gazdarica ta koja ga je čitala. Bila je nepismena, mislim da su joj sadržaj došapnuli. Moguće je da je neko u Kairu, jedan od dokonih doušnika, što sede i hlade se pored ventilatora koji zuje – džinovski insekti bez krila, otvorio pismo što je stizalo iz Evrope, za svaki slučaj, iako je bio siguran da se u njemu ne nalazi nikakav revolucionarni sadržaj. No za Istok, Evropa će vazda ostati razuzdana majka svih poroka. Opasna majka koje se najbolje kloniti, ako već ne možeš da je zauvek uništiš. Uostalom, žig na marki bio je hrvatski, a tekst pisma preveden na zvaničan, loš engleski koji se govori po svim provincijama sveta, mogao je državnog činovnika, čuvara bezbednosti, više da zbuni nego da ga navede da posumnja. Pa ipak, otvorio ga

je. Uzela sam sivi kvadrat pisma i na njega je tada pao sunčev zrak. Pismo se naježilo pod mojim prstima. „Fric“, pomislila sam, gledajući drhtave, tamne demone mastila ulovljene okruglim slovima kojima je bilo napisano moje ime. Rukopis je bio nepoznat.

Isprva ništa nisam razumela. Na bleštavoj belini hartije podrtavala su sjaktava crna sunca, vladale su eksplozije malih galaksija zareza i tačaka, oči su mi bila sva velika slova. Pismo je pisao neki službenik iz Zadra, obraćao mi se provincijalno i istovremeno hladno, udaljeno, poslovno, tonom u kome su se mešali zvanična intonacija i molska zbunjenost jednostavnog, neobrazovanog čoveka, koji nikada neće do kraja znati da se suoči ni sa jednim teškim pitanjem, pa ni sa pitanjem smrti. U pismu je izražavao „sućut pokojniku“ i obaveštavao me da je pre više nedelja more na obalu izbacilo telo nepoznatog čoveka, koji je nakon nedelju dana identifikovan kao Ferenc Fabijanić. Dodao je da je pokojnik sahranjen na porodičnom groblju, na obali ostrva Pag, pokraj crkvice Sv. Nikole i da je katolički obred održao lokalni sveštenik. S obzirom da je smrt nastupila iznenada, sprovodu su prisustvovala dve ili tri Fabijanićeve poznanice. Službeniku je očito bilo neprijatno da napiše da su u pitanju lokalne prostitutke sa kojima je Fric,

ponekad, provodio noći, uglavnom pijući i recitujući im, ponekad sa njima polno opšteći na velikom koncertnom klaviru. Ali njegova bludničenja, pod alkoholaturom oblaka oplodjenih olujom, uz more, u maloj kući vlažnih zidova što su se krunili, počela su da se događaju tek posle očeve smrti, pošto su životi svih nas skliznuli u amalgam patnje i potpunog beznađa. Tada su, posle litara popijenog „Plavca“, razne Fijone, Ane i Lucije postajale katkad navodni izvor njegovog slepog nadahnuća. Dok je muzikom prestizao galop talasa i u njihova naga tela sa plavim mrežicama kapilara i teškim grudima utiskivao Ravelov *Gaspar de la nuit*, kroz njegove spuštene kapke sijala je ona detinja svetlost nade, iako je već bio duboko potonuo u sirotanstvo samoće. Klavir je, sigurna sam, ječao kad je žensko telo položeno na njega. Ženska peta često bi prešla preko dirki, ne remeteći krila njegovog transa. Onih dana kada je bio dovoljno usamljen i očajan, ova izbleдела stvorenja, više senke nego stvarna bića, behu Fricovo jedino društvo. Davno, kada smo još bili bliski, tvrdio je da telesna ljubav samo umnožava tugu. U pismu je pisalo i da mrtvozornik nema kome da javi o Fricovoj smrti osim meni, budući da sam ja njegova jedina rođaka. U testamentu, Fric je označio mene kao jedinu naslednicu. Polusestru.

II

Nisam sasvim sigurna kada smo se poslednji put sreli Fric i ja. U Parizu, po svoj prilici. Držala sam nekakvo predavanje u Srpskom kulturnom centru, dvadesetak ljudi sedelo je i pretvaralo se da me sluša, bila je zima i mislim da su došli samo da se zgreju. Tema o kojoj sam govorila, a koje se više ni ja sama tačno ne sećam, nešto o Bodleru ili Vijanu, nije ih se ticala. Pred kraj predavanja banuo je Fric, zajedno sa dva beskućnika. Oni su ciljano stizali na kraj, onda kada se služi alkohol. Posle mlakog aplauza, konobar sa licem krtice doneo je poslužavnik na kome su na jednoj nozi podrhtavale čaše najjeftinijeg šampanjca. Jedan od prosjaka rekao je Fricu glasno: „Zašto nisu doneli belo vino, ovo je žuto“, na šta se Fricov smeh prosuo po sobi kao glisando. Neki hladan instrument, ledena cev flaute, spustila mi se niz kičmu od tog smeha. Ali sam se i ja

nasmejala. Fric je pio sa njima, brzo i mnogo, gledajući negde pored mene. Pravio se da me ne primećuje, ali nije odlazio. Čekao me je. Jednom me je samo okrznuo pogledom i onda usnama podrugljivo i nemo oblikovao Vijanovo: „Pljuvaću po vašim grobovima.“ I opet se zasmejao. Davala sam intervju, neka umorna novinarka postavljala je pitanja o knjizi koju očitno nije i nikada neće pročitati. Obe smo se pretvarale da to ne primećujemo. Sećam se da sam odsutno slagala francuske rečenice, da je majušno, oranž oko na diktafonu svetlelo, ali da sam istovremeno posmatrala kako sunce u ljubičaste oblake cedi prašnjavu cinober crvenu boju. Onda je prišao Fric. „Hajdemo“, rekao je ledeno i zapovednički, ali su mu oči bile vodnjikave – blaga, siva, vodena svetlost alkohola. Sišli smo niz drveno stepenište i pratila sam ga niz parisku ulicu nasred koje je jedan crnački par na pločniku postavljao postelju za spavanje. Dupla ćebad bila su zelena kao vatra, žena crnoljubičaste kože nameštala je kari-rane jastuke ne obraćajući pažnju na prolaznike. Četvrtastim dlanovima razmotavala je jorgane u koje su se brzo uvijali ona i star čovek, dok se iz rupica na jorganu izvlačilo sitno, providno perje i vrtelo ukруг u vazduhu. Pored njih, jurili su automobili. Fric je očarano zurio u paperje, pokušavao da ga dohvati prstima, jedno mu se krupno pero zalepilo za usne i on je, kao za sebe, tamno, izazivajući, prošaptao:

„Gle, gle, neko ti je očerupao krila. Nema ih više. Gde su ti? Gde? Gde?“

A onda se okrenuo prema ženi i pitao je na lepom francuskom: „Madam, mogu li da spavam između vas dvoje, samo noćas, dok svi samo maštaju o tome, mogu li ja zaista to da učinim? Madam, moli vas grešnik, jadnik, bogohulnik, Luciferovo kopile, patim od nesanice, gledaćemo celu noć zajedno prasak galaksije zvezda i beli pakao mlečnog praha, kupiću piće vašem suprugu, sadrugu, bratu, ocu, sinu, Svetome duhu, čujete li me, Svetog duha ćemo napiti zajedno?“

Žena je odmahнула glavom.

„Madam, govori vam budući samoubica i nudi da zajedno projašemo kroz predele ove noći. Vodiću ljubav sa automobilom da vas zabavim, mogu li? Hoću da postanem beskućnik, napokon, pre no što sebi puknem najsjajniju zvezdu u čelo...“

Žena je odmahнула glavom polako i šapnula: „Svi ćemo pomreti, gospodine.“

„Ali ja molim za utehu“, Fric je sada već lebdeo na prstima i želeo da zapleše ukруг, ova harmonija zadirkivanja u njegovom govoru skrivala je očaj i bio je gotov da zaplače.

„Nema utehe“, odvrtila je mirno žena i spustila glavu na jastuk. Dok su oko nje kao džinovski, raznobojni meci zviždali automobili, promrmljala je pripito i sanjivo da se nada da gospodin za noćas ipak ima

bolje mesto za noćenje. I poželela mu sreću. *Bonne chance*. Na spominjanje reči „sreća“, Fricova usta skupila su se u bleđi, bolni ožiljak.

Ušli smo u bar obojen tamnocrvenom svetlošću. Nije izgledalo kao da se to krv cedi sa tavanice i niz zidove, iako je postojao jedan varljivi odsjaj koji su lučile lampe skrivene po uglovima. Naručio je neko vino, gusto i teško, nekakav kaberne, imao je ukus afričkog popodneva, gorkoslatkog, trpkog i samotnog, pili smo samoću, tugu i svet bez Boga, časove nesanice, glasove ptica na pustim plažama, sudbinu onih bez domova i domovine. Uz kričanje galebova, ples čiopa u crnoj koroti i krila na nebu koje se gasi, ispijali smo samoću. Sedeli smo satima, ne govoreći. Konobar je samo menjao boce. Fric je pio brzo i halapljivo. Udisao je vino otvorenih usana. Jednom mi je na trenutak krupnom šakom poklopio ruku. Velika topla školjka na mojim prstima ležala je tek sekund. Tiho je izgovorio:

„Ne veruj mnogo u moć književnosti, jer je nema. Šilerova *Oda radosti* je dosadna kao smrt kada se čita u tami sobe, a kod Betovena, u finalu *Devete simfonije*, od nje eksplodiraju zvezde.“

Onda se trgnuo, brzo, na licu mu se videlo kajanje zbog te male ispovesti i nežnosti koja mu se potkrala,

a koju je alkohol neznanim putevima iz sjaja prošlosti dovukao u ovu pustu, maglovitu noć. Posle ponoći je pljusnula kiša i sećam se da je vetar polako sazrevao u oluju. Najednom, Fric je bacio na sto zgužvanu, crvenu novčanicu (novac, to je Hristova krv, šaputala je moja baka), zatim me je, kao nekad, u detinjstvu, podigao jednom rukom oko struka i brzo uneo u tunel metroa, po kome su se muvali makroi i beskućnici. U metrou sam mu prvi put pogledala lice. Iste maline usana, blede, suve i ispucale. Sjajne oči koje ima snežni leopard, sa belim tačkicama. Bila sam visoka taman toliko da mi je teme dodirivalo njegovu grudnu kost. Mirisao je na more, ribu, so, maslinovo ulje, znoj, alkohol i na razne lučke mirise – srž mora. Ispod kačketa, ružnog, zgužvanog, kao da mu je neko pesnicu stavio na glavu, virila je i dalje ona ista gusta, kovrdžava kosa. Samo sada više nije imala detinje zlatnu boju i svilenkastu, šaputavu mekoću, već je ličila na kovrdže otvrdle od mora i vetra, kao da je bila ukuvana u srebru.

„Moj hotel je na drugoj strani grada“, usudila sam se da kažem.

„Znam. Ali do tvog hotela ćeš se pokvasiti sasvim i zaraditi upalu pluća. Spavaj noćas kod mene.“

Stanovao je u nekoj zgradi bez lifta. On je mesto zvao hotelom, ali nigde nisam videla recepciju. Samo je

jedan umoran čovek, odeven u beli pliš i bled kao da je u ovu noć došetao polako sa onog sveta, bez reči stavljao u džep novac za jedno prenoćište, ne pišući priznanice, ne postavljajući nikakva pitanja.

„Da pokažem pasoš?“, pitala sam Frica.

„Pa ovaj ga čovek nema i nikada ga neće imati“, Fric je prasnuo u smeh. „Pokaži ga mesecu...“ Soba je bila na petom spratu. „Tako je jeftinije“, promrmljao je.

Nije bilo lifta. Unutra je u uglu i kao odbačen, ležao samo jedan krevet. Na podu je sanjario otvoren kofer u kome se došaptavalo nekoliko džemperera i knjiga. Na stolu je stajala skrvčena morska zvezda. Palo mi je na pamet da mi je možda doneo na poklon, ali se nije usudio da mi je preda.

„Ja ću spavati na podu“, rekao je. „Ti spavaj na krevetu.“

Otišla sam u kupatilo osvetljeno golom sijalicom. Tamo se nalazio tuš koji je prskao na sve strane, napsrli bide i ogledalo sa koga se ljuštio srebrni premaz. Oprala sam zube pastom istisnutom na prst, nekako se umila i izbrisala peškirom koji je odnekud mirisao na hloroform. Sapun je jeftino i otvoreno, kao žudnja mornara, mirisao na orhideje. Kada sam ušla, u sobi je bio mrak. Fric je ležao na podu, bio je legao na nekakvo ćebe i pokrio se suvom jaknom, ja sam se uvukla u krevet kome je bila slomljena kičma, pa mi je telo stalno upadalo u rupu na sredini postelje.

U toku noći, probudio me je grom. Udario je u neko drvo preko puta. Videla sam Frica kako stoji kraj prozora i pije nešto tamno, možda je to mogao biti rum i posmatra drvo u plamenu, užareni sjaj buktinje. Bio je nag do pojasa i pod munjama koje su sevale, još jednom sam ugledala savršeni luk njegovih svetlih, sjajnih leđa, mišića koji su još uvek imali i snagu i čvrstinu, ali je glava bila nagnuta napred, kao da je negde, u vrhu te kičme, došlo do trajnog preloma. Nada, znala sam. Fric više nije imao nade. Baš kao ni ja. Ne sećam se kako smo se rastali. Samo pamtim njegovo telo, nago do pojasa, kako sija kao fosfor u tamnom kvadratu prozora.

Pišem ove redove u svesci gde obično beležim samo iznose onoga što dugujem i što meni duguju, rukom koja se trese tako da ovo što pišem postaje potpuno nerazumljivo. Ovog trenutka čujem sirene kojima se dozivaju brodovi, urlike nalik na ljudske, talase koji pene u noći, gazila sam tu slanu čipku toliko puta, dok su mi se morske trave lepile za gole gležnjeve i stopala. Imam groznicu i trebalo bi da popijem nešto, bilo šta, što će sprečiti ovo ludačko drhtanje, ovu tahikardiju mesa koje se raspada. Fric je tvrdio da je istinska priroda pića u vezi sa duhovnim, jer je na engleskom reč za alkohol *spirit*, što može značiti i duh

i energiju i alkohol... Nema koristi od ovog pisanja. Nema nikakve svrhe ni razloga. Čovek piše zato da sebi ne puca u usta, govorio je Fric kad je spominjao poeziju, koju je još od ranih godina neprekidno čitao. Poezija, to je kardioigram duše na umoru, tvrdio je, buncanje uma koji govori unazad, spazam srca u koje je Bog ljubavno zario svoje usne ili zube. Kasnije, Fric je bio pijanista, iza njega ostalo je nekoliko ploča sa izvođenjima Mocartovih i Betovenovih sonata, a zatim ga je napustila muzika, ili tačnije – napustio je on nju. (Poslednje što je svirao preda mnom bila je Bramsova balada, opus 118, br. 3. Nije to bila muzika, dirke behu moja koža i bejah uhvaćena *in flagranti* sa njegovim prstima, ispod kojih je prštala snena krv moje zapenjene krvi. Koncerta dvorana *Olimpija* nalikovala je te noći na crno lakirani mrtvački kovčeg, prepun mravljih frakova – publike.) Ovde, u Aleksandriji, noćas nemam čime sebi da pucam u usta, a do zore je daleko. Imam samo ovo penkalo, dobijeno, nekada davno, od majke. Mama, mleko tvoje ruke teče i dalje mojim noćnim morama.

Postoje vremena kada se voli, kada se čovečanstvo pretvara da voli i onda kada gotovo više niko ne voli, a oni koji gore od ljubavi imaju osećaj da to što u njima plamti i nije ljubav, nego bolest. Možete pisati